

УДК 336.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-19>**Волохова І. С.**доктор економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-1757>**Хищенко А. М.**студентка,
Одеський національний економічний університет**Volokhova Iryna, Hishchenko Alina**
Odessa National Economic University

ФІНАНСУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ ПІД ВПЛИВОМ ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ

Метою статті є проведення ретроспективного аналізу обсягу та структури фінансування суспільних благ відповідно до зміни політичної еліти в Україні (зміни президентів України). Методика дослідження полягає у розрахунку динаміки видаткової частини зведеного бюджету України у розрізі функціональної класифікації видатків, питомої ваги основних статей видаткової частини зведеного бюджету за 1992–2020 рр., частки видаткової частини зведеного бюджету України та основних статей видатків у ВВП. За результатами дослідження розкрито динаміку зміни загального обсягу та структури фінансування суспільних витрат відповідно до зміни політичних сил при владі. Практична значимість дослідження полягає у визначенні оптимального обсягу фінансування надання суспільних благ населенню та визначенні їх структури фінансування, яка б збільшила ступінь задоволення преференцій громадян країни.

Ключові слова: фінансування, суспільні блага, видатки, зведений бюджет, структура видаткової частини, політична еліта.

FINANCING PUBLIC GOODS UNDER THE INFLUENCE OF CHANGING THE POLITICAL ELITE

The purpose of the article is to conduct a retrospective analysis of the volume and structure of financing of public goods in accordance with the change of the political elite in Ukraine (changes of the Presidents of Ukraine). The research methodology consists in calculating the dynamics of the expenditure part of the consolidated budget of Ukraine in terms of functional classification of expenditures, the share of the main items of the consolidated budget expenditure for 1992–2020, the share of the expenditure part of the consolidated budget of Ukraine and the main expenditure items in GDP. According to the results of the study, the dynamics of changes in the total volume and structure of financing public expenditures in accordance with the change of the political elite is revealed. The practical significance of the analysis indicates that the system of expenditure of the consolidated budget of Ukraine, respectively, the structure of financing public goods, is imperfect and needs to be adjusted. Thus, the largest share of expenditures of the consolidated budget of Ukraine, which has recently been decreasing from year to year, is spent on financing social protection and social security. The volume of expenditures on economic activity, which is able to give impetus to the development of the state economy, is insufficient. Expenditures on education and healthcare in Ukraine have been significantly reduced. Due to these budgetary resources, the financing of national functions by the state, financing of public order, security and the judiciary has been increased. Imperfection of fiscal policy, unreasonable financing of certain areas, insufficient control over the implementation of budget programs, their inefficiency and many other problems lead to irrational use of funds from the budgets of Ukraine. Therefore, in order to establish stability in the economic sphere of the state, it is necessary to restrain the growth of the share of consolidated budget expenditures relative to GDP. This will reduce the tax burden on the population and business, reduce the state budget deficit of Ukraine. When allocating expenditures, it is necessary to start from the size of the revenue side of the budget in order to achieve proportional growth of revenues and expenditures. It is worth paying attention to ensuring reliable control over the movement of budget resources. In order to increase the degree of satisfaction of the needs of the population in public goods, it is necessary to develop the political consciousness and political culture of citizens, to increase the level of financial decentralization in the country.

Keywords: financing, public goods, expenditures, consolidated budget, structure of expenditures, political elite.

JEL Classification: H41

Постановка проблеми. Нова сторінка в історії нашої держави почалася з моменту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. З того дня Україна почала існувати як суверенна демократична держава, з новим політичним та економічним устроєм. Нелегким та досить тернистим видався шлях здобуття не тільки автономності нашої країни, а й розбудови її державності, переходу до ринкової економіки. Були проведені численні реформи у бюджетній, податковій та банківській системах, переглянуто орієнтири щодо зовнішньої та внутрішньої політики України.

Від часів проголошення незалежності України і донині нашу державу очолювала команда шістьох президентів. Шість різних напрямів бачення розвитку та розбудови держави, шість різних поглядів на проведення економічного, політичного та соціального життя країни. Із кожною зміною політичної еліти Україна переживала кардинальні зміни у різних аспектах свого життя, зокрема у бюджетній системі. Саме через розподіл видатків зведеного бюджету добре простежується вектор проведення економічної та соціальної політики держави.

Використання ресурсів зведеного бюджету повинно бути ефективним та раціональним процесом, до того ж пильно контролюватися відповідними органами. Нині у суспільстві існує усталена думка, що бюджетні ресурси витрачаються не за призначенням та нерозумно, що є несприятливим явищем для добробуту населення, особливо коли бюджет знаходиться в умовах дефіциту. Суспільство недоотримує необхідні блага, часто відчуваючи при цьому перевиробництво тих їх категорій, які вигідні політичним силам, які знаходяться при владі. Таким чином, держава також не завжди виявляється ефективним постачальником суспільних благ [7, с.24]. Особливістю суспільних благ є те, що їх споживання супроводжується позитивними ефектами для всіх людей, тому суспільство зацікавлене, щоб забезпечити такими благами населення [10, с. 106].

За ефективного та цільового фінансування основних статей видатків, а також доцільного та ефективного використання потенціалу держави можливе не тільки досягнення стабільності в країні, а й стимулювання економічного розвитку держави, забезпечення високого рівня життя населення, а отже, й укріплення національної самосвідомості громадян. Важливо, щоб держава як суспільний інститут забезпечувала баланс інтересів у суспільстві між ресурсами, громадянами та їхніми потребами [8, с. 27]. Питання про забезпечення процвітання держави в умовах політичної, соціальної, економічної та геополітичної неопитності на противагу постійному дефіциту бюджету та нестачі бюджетних ресурсів підкреслює актуальність дослідження впливу зміни політичної еліти на обсяг та структуру фінансування суспільних благ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем виробництва та надання суспільних благ присвячено багато наукових розробок, зокрема вітчизняною наукою. Так, наприклад, у монографії М. Кічурчак досліджуються теорія та практика відтворення суспільних благ в економічній системі України [5]. У монографії Ю. Журавльової проаналізовано стан виробництва та надання суспільних благ і послуг в Україні та розвинених країнах світу [4]. Монографія за загальною редакцією А. Мельник присвячена розгляду модернізації суспільного сектору України в умовах глобалізації [6]. Г.М. Пилипенко та В.С. Горбаньов розглядають сутність суспільних благ та досліджують глобальні блага у структурі благ суспільного призначення [3; 7]. Д.Д. Алексеєнко приділяє увагу особливостям локальних суспільних благ у системі економічних відносин суспільства [1]. Аналізу особливостей взаємозв'язку державних фінансів і суспільних благ присвячено дослідження О.І. Тулай [10]. Проблематика суспільних благ піднімається також у роботах В. Андрущенко, О. Длугопольського, М. Афанасьєва, Н. Гончарової, П. Єщенко, Г. Монастирського, Ю. Петрушенка та інших науковців. Разом із тим залишаються не дослідженими питання щодо оптимального обсягу та структури суспільних благ, аналізу тенденцій зміни відповідних показників та оцінки впливу на них різних політичних сил.

Мета статті полягає у проведенні ретроспективного аналізу обсягу та структури фінансування суспільних благ відповідно до зміни політичної еліти в Україні через дослідження динаміки видаткової частини зведеного бюджету України у розрізі функціональної класифікації.

Виклад основного матеріалу. Сучасні економічні реалії демократичного розвитку України диктують свої правила щодо розроблення та проведення як регіональної, так і державної політики у цілому. Найефективнішим інструментом економічного регулювання є бюджет. Завдяки бюджету можлива реалізація державної політики, адже він виступає дієвим регулятором економічних процесів. Бюджет як основний централізований фонд грошових коштів потребує виваженого та ефективного використання. Це є очевидним, оскільки в ньому концентрується значна частка ВВП, яка за раціонального перерозподілу сприяє стійкому розвитку держави, стабільності національної економіки, зростанню добробуту населення.

За рахунок бюджетних ресурсів держава та органи місцевого самоврядування надають суспільні блага, структура яких суттєво залежить від розстановки політичних сил. Зазначене демонструє зміна частки та структури видатків зведеного бюджету залежно від зміни влади в країні.

Для більш ґрунтовного аналізу структури видаткової частини зведеного бюджету та її впливу на економіку і добробут громадян, передусім потрібно звернути увагу на динаміку питомої ваги видатків зведеного бюджету України у ВВП за весь період існування держави (рис. 1). Так, у 1994 р. частка видатків зведеного бюджету у ВВП становила 50,7%. У 1994 р. порівняно з 1993 р. обсяг номінального ВВП зріс у 7,75 рази, або на 675%, тоді як видатки бюджету зросли в 10,5 рази, або на 950%.

Ці показники свідчать про значний обсяг перерозподільчих процесів, що припадає на період правління першого Президента незалежної України **Леоніда Кравчука** (від 5 грудня 1991 р. до 19 липня 1994 р.). Саме за цих часів був закладений фундамент української державності та самостійності. Перші роки незалежності супроводжувалися економічною кризою (гіперінфляція 1992–1993 рр.) та вибухом шахтарського страйку в 1993 р., що і призвело до наступних виборів у 1994 р. Пріоритетним напрямом фінансування команда Л. Кравчука визначала сферу економічної діяльності, на фінансування якої протягом 1992–1994 рр. виділялася найбільша середня частка видатків зведеного бюджету (табл. 1). Така тенденція є цілком зрозумілою, якщо зважати на той факт, що Україна знаходилася на ранньому етапі розвитку економіки, адже сфера економічної діяльності є однією з найвагоміших, від результативності та ефективності роботи якої залежать забезпечення та фінансування всіх інших статей видатків бюджету. Друге місце за величиною фінансування посідає сфера соціального захисту та соціального забезпечення, на фінансування якої у середньому витрачалося 20,5% усіх видатків зведеного бюджету.

За часів правління Л. Кравчука мали місце видатки, які входять до складу інших. Вони займають досить вагому частку у видатковій частині зведеного бюджету в період 1992–1994 рр. – у середньому 14,2% (рис. 2). До них віднесені: видатки, пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи та соціальним захистом населення; видатки, пов'язані з поверненням кримськотатарського, німецького та інших депортованих народів, тощо. Найменша увага в період правління Л. Кравчука приділялася наданню суспільних благ, пов'язаних із житлово-комунальним господарством

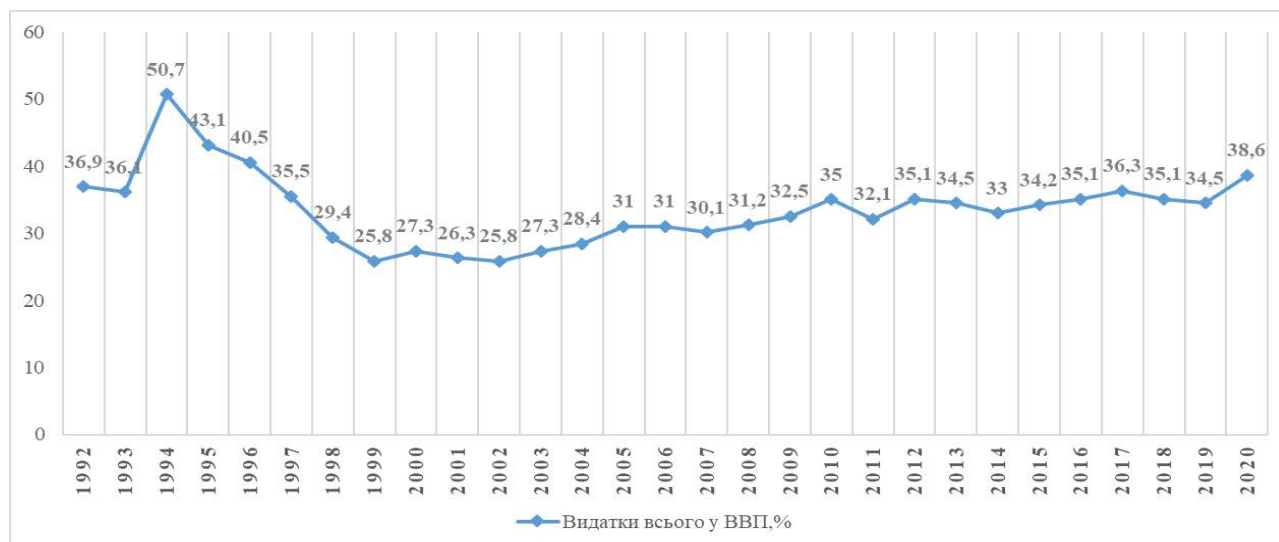

Рис. 1. Динаміка питомої ваги витратків зведеного бюджету України у ВВП за період 1992–2020 рр., %

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

(0,9% у видатках зведеного бюджету), духовним та фізичним розвитком (1,8%), наданням загальнодержавних функцій (4,5%).

У подальшому, у період із 1995 до 1999 р., частка витратків зведеного бюджету відносно ВВП щорічно скорочується (рис. 1). Показник уперше досягає свого історичного мінімуму в 25,8% у 1999 р. У наступних роках питома вага зведеного бюджету відносно ВВП змінюється несуттєво. Так можна охарактеризувати обсяги перерозподільчих процесів у період правління наступного Президента України – **Леоніда Кучми** (19 липня 1994 р. – 23 січня 2005 р.).

Неоднозначним був підхід Л. Кучми до управління державою. Епоху за часів його очолення називають по-різному: і період внутрішньої стабільності та добробуту, і загальної бідності та невизначеності. Проте було проведено чимало реформ, які мали досить вагомий вплив на політичне та економічне життя України, серед яких: введення нової національної валюти (гривні), спрощеної системи оподаткування малого підприємництва, прийняття нової Конституції України, проведення аграрної реформи та великої приватизації.

Динаміка структури витратків зведеного бюджету у розрізі функціональної класифікації за період з 1994–2005 рр. свідчить про те, що найбільший обсяг фінансування отримали суспільні блага також у розділі «інші», які мали місце у видатковій частині бюджету до 2002 р. (з 2002 р. класифікація видаткової частини змінилася) (табл. 2). Проте показники основних статей витратків набули тенденції до збільшення, зокрема обсяги фінансування сфери соціального захисту та соціального забезпечення у період правління Л. Кучми зросли на 17 відсоткових пунктів!

Немала увага приділялася освіті, на фінансування якої у середньому витрачалося 16,0% усіх витратків зведеного бюджету. Продовжуючи тенденцію попередника, Л. Кучма не оминав і галузі економічної діяльності та охорони здоров'я, на які в середньому витрачалося 15,5% та 11,1% усіх витратків зведеного бюджету відповідно.

Найменшу середню частку у видатках зведеного бюджету займали такі суспільні блага: охорона навколишнього природного середовища – 0,4%, житлово-комунальне господарство – 2,0%, духовний та фізичний розвиток – 2,1%, оборона – 4,9% (рис. 3).

Таблиця 1

Динаміка структури витратків зведеного бюджету України в 1992–1994 рр., %

	1991	1992	1993	1994
Загальнодержавні функції	...	3,4	5,3	4,7
Оборона	...	5,7	4,8	3,7
Громадський порядок, безпека та судова влада
Економічна діяльність	...	37,2	24,3	33,2
Охорона навколишнього природного середовища	0,3
Житлово-комунальне господарство	...	2,1	0,3	0,2
Охорона здоров'я	...	10	10,5	9,4
Духовний та фізичний розвиток	...	1,9	1,9	1,5
Освіта	...	14,6	12,7	11,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	...	18,7	31,5	11,2
Інші	...	8,5	9	25,2
Всього	...	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

Рис. 2. Питова вага основних статей витраток зведеного бюджету часів правління Леоніда Кравчука, середнє значення за 1992–1994 рр., %

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

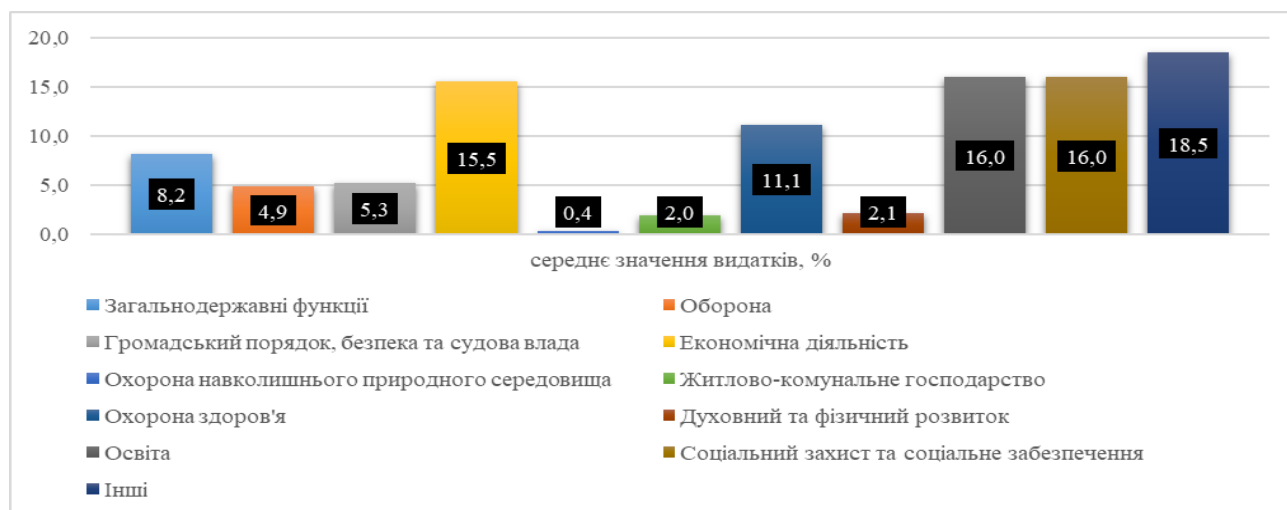

Рис. 3. Питова вага основних статей витраток зведеного бюджету часів правління Леоніда Кучми, середнє значення за 1994–2005 рр., %

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

Таблиця 2

Динаміка структури витраток зведеного бюджету України в 1994–2005 рр., %

	1994	1996	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Загальнодержавні функції	4,7	6,7	4,2	4,3	7,1	6,7	14,3	13,2	12,1	10,9
Оборона	3,7	3,6	4,5	4,6	4,8	5,4	5,8	7	6,1	4,2
Громадський порядок, безпека та судова влада	...	4,1	5,1	4,9	5,8	7,2	8,3	7,6	7,8	7,2
Економічна діяльність	33,2	10	18,3	17,2	12,9	12,1	11,9	16,1	18,4	13,5
Охорона навколишнього природного середовища	1,2	1,2	1,2	1
Житлово-комунальне господарство	4,5	3,4	2,4	2,9	2,3	2,4	2,7	2,8
Охорона здоров'я	9,4	9,6	11,5	10,9	10,2	11,2	12,4	12,8	12	10,9
Духовний та фізичний розвиток	1,5	1,5	2,2	2,3	2,3	2,4	2,3	2,7	2,7	2,4
Освіта	11,1	13,2	14,7	13,6	14,8	18	20,4	19,8	18	18,9
Соціальний захист та соціальне забезпечення	11,2	12	13,5	11,8	12,5	15	21,1	17,2	19	28,2
Інші	25,2	39,3	21,5	27	27,2	19,1
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

Таблиця 3

Динаміка структури видатків зведеного бюджету України в 2005–2010 рр., %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Загальнодержавні функції	10,9	11,4	10,8	10,0	10,8	11,9
Оборона	4,2	3,7	4,2	3,8	3,2	3,0
Громадський порядок, безпека та судова влада	7,2	7,2	8,1	8,8	7,9	7,6
Економічна діяльність	13,5	15,6	17,9	16,6	12,9	11,6
Охорона навколишнього природного середовища	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8
Житлово-комунальне господарство	2,8	4,6	2,7	2,9	2,4	1,5
Охорона здоров'я	10,9	11,2	11,8	10,9	11,9	11,8
Духовний та фізичний розвиток	2,4	2,5	2,5	2,6	2,7	3,0
Освіта	18,9	19,3	19,6	19,7	21,7	21,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	28,2	23,6	21,5	24,0	25,6	27,7
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

Протягом 2005–2009 рр. частка видатків зведеного бюджету збільшилася порівняно з показником періоду правління Л. Кучми і сягала позначки 30–32% ВВП (рис. 1). На період із 23 січня 2005 р. по 25 лютого 2010 р. припадає правління **Віктора Ющенка**.

Його діяльність ознаменувалася входженням України до Світової організації торгівлі, що сприяло визнанню економіки України як ринкової.

Політика Віктора Ющенка була спрямована на розбудову та розвиток соціально орієнтованої ринкової економіки, про що свідчить динаміка структури видатків зведеного бюджету у розрізі функціональної класифікації за період з 2005–2010 рр. (табл. 3).

Незважаючи на те що в 2008 р. сталася глибока економічна криза, після якої у 2009 р. спад економіки України був чи не найбільшим у Європі, найбільша частина видатків зведеного бюджету виділялася на соціальний захист та соціальне забезпечення, та у середньому за часів правління Віктора Ющенка вона становила 25,1% (рис. 4).

Друге місце за величиною фінансування суспільних благ посіла освіта, на фінансування якої у середньому витрачалося 20,1% усіх видатків зведеного бюджету. Так, у 2006 р. вперше в державному бюджеті були закладені кошти для проведення зовнішнього незалеж-

ного оцінювання (ЗНО), також був створений Український центр оцінювання якості освіти для забезпечення моніторингу якості освіти. Третє місце за середніми показниками фінансування суспільних благ посідає економічна діяльність – 14,7%, частка якої з 2008 р. набула тенденції до скорочення через кризові явища в економіці та гостру нестачу бюджетних ресурсів.

Найменшу питому вагу у видатках зведеного бюджету в період правління В. Ющенка займали оборона (3,7%), житлово-комунальне господарство (2,8%) та духовний і фізичний розвиток (2,6%).

Нова влада під керівництвом Президента **Віктора Януковича** почала свою діяльність із 25 лютого 2010 р. Кінець правління стався 22 лютого 2014 р., у самий розпал Майдану та політичних війн, причиною яких була відмова Президента підписувати Угоду про асоціацію України з ЄС.

Перебуваючи на посаді Президента України, В. Янукович продовжував збільшувати обсяг видаткової частини зведеного бюджету у ВВП. У період його правління показник досяг 34–35% (рис. 1). Він та його команда робили акцент на розвиток українського бізнесу, наголошували на потребі проведення якісного кадрового оновлення державного управління. Динаміка структури видатків зведеного бюджету у розрізі

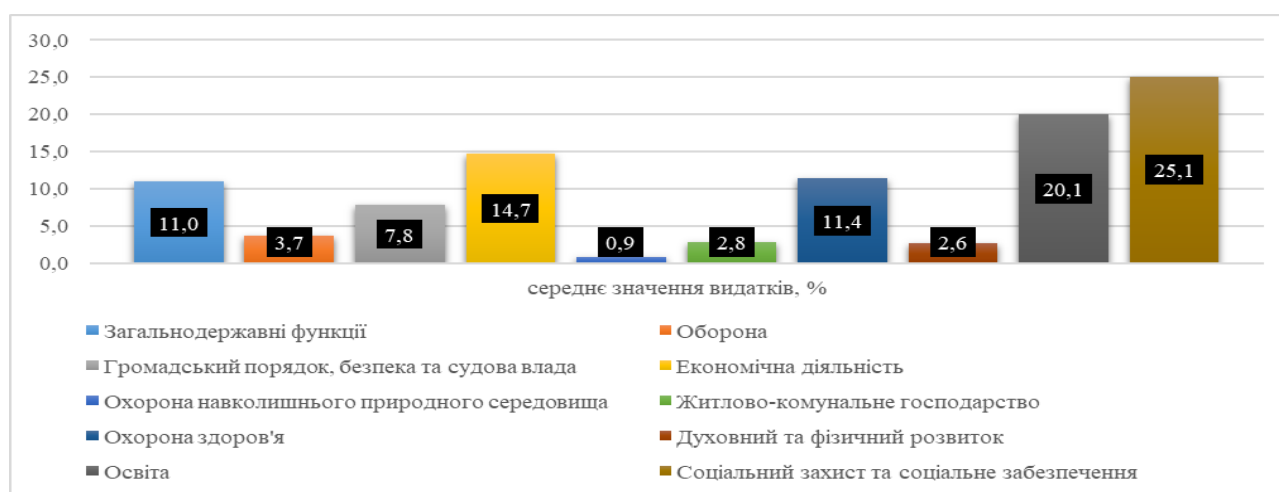

Рис. 4. Питома вага основних статей видатків зведеного бюджету часів правління Віктора Ющенка, середнє значення за 2005–2010 рр., %

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України

Таблиця 4

Динаміка структури видатків зведеного бюджету України в 2010–2014 рр., %

	2010	2011	2012	2013	2014
Загальнодержавні функції	11,9	12,0	11,1	12,2	14,7
Оборона	3,0	3,2	2,9	2,9	5,2
Громадський порядок, безпека та судова влада	7,6	7,8	7,5	7,8	8,6
Економічна діяльність	11,6	13,7	12,7	10,0	8,3
Охорона навколишнього природного середовища	0,8	0,9	1,1	1,1	0,7
Житлово-комунальне господарство	1,5	2,1	4,1	1,5	3,4
Охорона здоров'я	11,8	11,8	11,9	12,2	10,9
Духовний та фізичний розвиток	3,0	2,6	2,8	2,7	2,7
Освіта	21,1	20,7	20,6	20,8	19,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	27,7	25,3	25,4	28,7	26,4
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України

функціональної класифікації у період 2010–2014 рр. свідчить про те, що найбільший обсяг видатків припадає на соціальний захист та соціальне забезпечення населення (табл. 4).

Неабияку увагу Віктор Янукович приділяв саме освіті, яка стоїть на другому місці за величиною фінансування. На фінансування освіти у середньому витрачалося 20,5% усіх видатків зведеного бюджету. Сфера економічної діяльності також займає ліву частку у видатках зведеного бюджету, що за середніми показниками становила 11,3%, проте у період 2010–2014 рр. спостерігається тенденція до зростання частки (рис. 5). Видатки на загальнодержавні функції за середніми показниками становлять 12,4%. У 2014 р. порівняно з 2013 р. фінансування на сферу оборони збільшилося на 2,3 відсоткових пункти, що пов'язано з воєнними діями на Сході. Найменшу середню частку у видатках зведеного бюджету за часів правління В. Януковича займають такі суспільні блага: духовний та фізичний розвиток (2,8%), житлово-комунальне господарство (2,5%), охорона навколишнього природного середовища (0,9%).

На період із 7 червня 2014 р. до 20 травня 2019 р. припадає новий етап в історії України, який пов'язаний із приходом наступного Президента – **Петра Порошенка**. Обсяги перерозподільчих процесів майже не

змінилися: частка видатків зведеного бюджету у ВВП коливалася в межах 33,0–36,3% (рис. 1). Новообрана влада розпочала свій курс щодо змін у політичному та економічному житті країни. Було проведено цілу низку заходів: декомунізація, судова та поліцейська реформи, деолігархізація та здобуття довгоочікуваного безвізового режиму з Європейським Союзом.

Надання суспільних благ є основною ціллю існування публічного (державного та місцевого) сектору економіки. Задля максимального задоволення потреб населення формується децентралізована система державного устрою з фінансово незалежними територіальними утвореннями місцевого та регіонального рівня [2, с. 161]. Усвідомлюючи всі переваги фінансової децентралізації, П. Порошенкоком був об'явлений її курс.

За період правління Петра Порошенка динаміка структури видатків зведеного бюджету вказує на те, що тенденція фінансування минулих років зберігається, а саме першочергову позицію традиційно займає галузь соціального захисту та соціального забезпечення населення (табл. 5).

На другому місці за величиною фінансування стоїть освіта, на фінансування якої в середньому витрачалося 17,1% усіх видатків зведеного бюджету (рис. 6).

На відміну від попередньої влади обсяг фінансування галузей освіти та медицини в Україні у

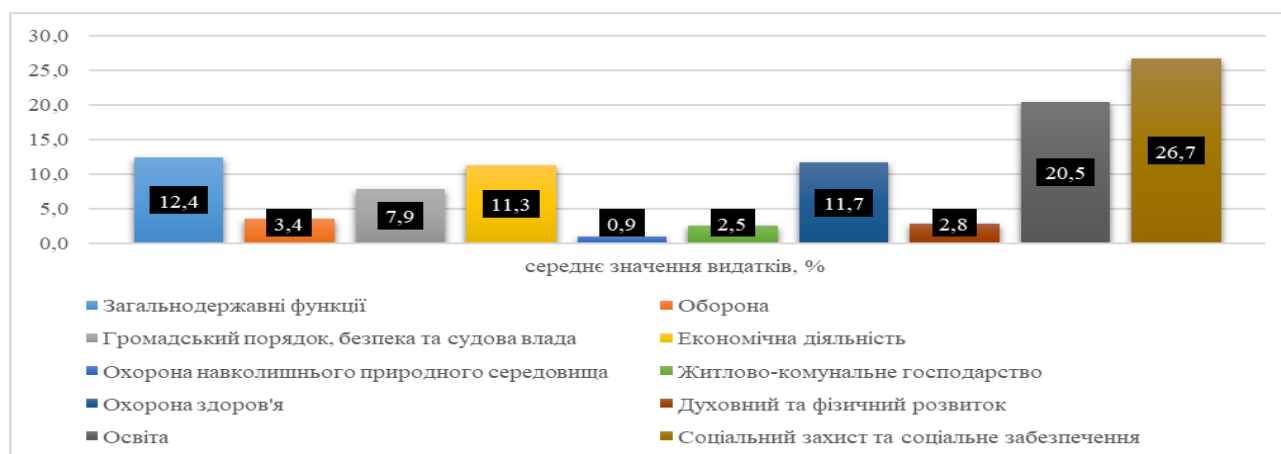

Рис. 5. Питова вага основних статей видатків зведеного бюджету часів правління Віктора Януковича, середнє значення за 2010–2014 рр., %

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України

Таблиця 5

Динаміка структури видатків зведеного бюджету України в 2014–2019 рр., %

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Загальнодержавні функції	14,7	17,3	16,1	15,7	15,3	14,8
Оборона	5,2	7,6	7,1	7,0	7,8	7,8
Громадський порядок, безпека та судова влада	8,6	8,1	8,6	8,4	9,4	10,5
Економічна діяльність	8,3	8,3	7,9	9,7	11,3	11,2
Охорона навколишнього природного середовища	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
Житлово-комунальне господарство	3,4	2,3	2,1	2,6	2,4	2,5
Охорона здоров'я	10,9	10,4	9,0	9,7	9,3	9,4
Духовний та фізичний розвиток	2,7	2,4	2,0	2,3	2,3	2,3
Освіта	19,1	16,8	15,5	16,8	16,8	17,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	26,4	25,9	30,9	27,0	24,8	23,4
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України

вимірі середніх показників суттєво зменшилися – на 3,4 та 1,9 відсоткових пункти відповідно, що викликано нестачею бюджетних ресурсів та зміною пріоритетів фінансування основних статей видатків. Натомість обсяг фінансування видаткової частини зведеного бюджету на загальнодержавні функції за часів правління П. Порошенка порівняно з роками правління попереднього президента в середньому збільшився на 3,3 відсоткових пункти. Найменшу середню частку у видатках зведеного бюджету у період 2014–2019 рр. займають такі сфери: охорона навколишнього природного середовища (0,7%), духовний та фізичний розвиток (2,3%), житлово-комунальне господарство (2,6%).

Шостий Президент України був обраний 20 травня 2019 р. Поява Володимира Зеленського на арені політичного та економічного життя країни була досить несподіваним явищем для кожного українця. У другому турі президентських виборів його підтримало 73% населення України. Два роки правління – досить короткий проміжок часу, щоб аналізувати діяльність Президента та його команди. Проте за цей час було проведено низку заходів: сформоване нове керівництво Адміністрації Президента, ухвалений закон про референдум, про скасування депутатської недоторканості та Закон України «Про особливу процедуру

усунення президента України з посади (імпичмент)», проведена виборча реформа, легалізація грального бізнесу, земельна реформа. Було продовжено реформу фінансової децентралізації. Відродження в Україні системи місцевих фінансів потребує цілого комплексу дій, спрямованих на провадження децентралізованих процесів у сфері управління державою, розроблення та практичну реалізацію оптимальної моделі розподілу видаткових повноважень між державними органами влади та органами місцевого самоврядування. Розроблення цієї моделі вплине на обґрунтування концептуальних підходів до розподілу доходних повноважень між рівнями влади та проведення фінансового вирівнювання територій [9, с. 88].

Загальний розмір видатків зведеного бюджету відносно ВВП намітив тенденцію до збільшення і в 2020 р. досяг рівня 38,6% (рис. 1).

Динаміка структури видатків зведеного бюджету України свідчить про те, що нова влада продовжує політику своїх попередників у першочерговості фінансування галузі соціального захисту та соціального забезпечення, проте на її фінансування частка видатків щорічно зменшується (табл. 6).

На сферу охорони здоров'я також припадає значна частина видатків зведеного бюджету (рис. 7).

Рис. 6. Питома вага основних статей видатків зведеного бюджету часів правління Петра Порошенка, середнє значення за 2014–2019 рр., %

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України

Таблиця 6

Динаміка структури видатків зведеного бюджету України в 2019–2020 рр., %

	2019	2020
Загальнодержавні функції	14,8	12,8
Оборона	7,8	7,5
Громадський порядок, безпека та судова влада	10,5	10,0
Економічна діяльність	11,2	16,5
Охорона навколишнього природного середовища	0,7	0,6
Житлово-комунальне господарство	2,5	2,0
Охорона здоров'я	9,4	11,0
Духовний та фізичний розвиток	2,3	2,0
Освіта	17,4	15,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	23,4	21,7
Всього	100,0	100,0

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України

У 2020 р. порівняно з 2019 р. фінансування галузі охорони здоров'я у середньому збільшилося на 1,6 відсоткових пункти, або на 47,4 млрд грн в абсолютному виразі. Це пов'язано з продовженням реформи системи охорони здоров'я та з Програмою медичних гарантій зокрема. У зв'язку з пандемією медичним закладам, які надають допомогу пацієнтам, хворим на COVID-19, або з підозрою на цей вірус, було сплачено 4,9 млрд грн. Друге місце за середніми показниками фінансування займає сфера освіти – 16,6%, економічна діяльність – 13,9% та надання загальнодержавних функцій – 13,8%. Найменшу середню частку у видатках зведеного бюджету у період 2019–2020 рр. займають такі суспільні блага: охорона навколишнього природного середовища (0,7%), духовний та фізичний розвиток (2,2%), житлово-комунальне господарство (2,3%).

Научно прослідкувати, як змінювалася середня питома вага основних статей видатків зведеного бюджету України під впливом різних політичних сил у країні можливо на підставі розрахунків, наведених у табл. 7.

Так, за часів правління Л. Кучми порівняно з його попередником середня питома вага видатків на оборону зросла на 0,2 відсоткових пункти, а у ВВП зменшилася на 0,3%. Подібне явище спостерігається в

галузях охорони здоров'я та освіти. Такий парадокс пояснюється зміною частки загального обсягу видатків зведеного бюджету у ВВП (рис. 1). Схожу тенденцію можемо спостерігати у галузі соціального захисту та соціального забезпечення за часів правління П. Порошенка порівняно за правлінням В. Януковича та у сфері освіти за часів правління В. Зеленського порівняно з його попередником.

Висновки. З проведеного дослідження можна зробити висновок, що кожна нова політична еліта робила як величезний внесок в історію України, сприяла розвитку її економічного, політичного, соціального життя, але й разом з тим приносила значні збитки та розчарування населенню. Структура та обсяг фінансування суспільних благ за період перебування при владі різних політичних сил далеко не завжди відповідав перевагам громадян.

Багато що було зроблено корисного для нашої України, але попри все наш народ виснажується з кожним днем від марних надій та непомірно високого податкового тягаря, не кажучи вже про інші макроекономічні показники, такі як інфляція, рівень цін, безробіття тощо.

Результати проведеного аналізу вказують на те, що система видаткової частини зведеного бюджету Укра-

Рис. 7. Питома вага видатків зведеного бюджету часів правління Володимира Зеленського, середнє значення за 2019–2020 рр., %

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України

Таблиця 7

Середня питома вага основних статей видатків зведеного бюджету в розрізі часів правління різних президентів України, %

	Л. Кравчук		Л. Кучма		В. Ющенко		В. Янукович		П. Порошенко		В. Зеленський	
	частка у видатках	частка у ВВП	частка у видатках	частка у ВВП	частка у видатках	частка у ВВП	частка у видатках	частка у ВВП	частка у видатках	частка у ВВП	частка у видатках	частка у ВВП
Загальнодержавні функції	4,5	1,9	8,2	2,6	11,0	3,5	12,4	4,2	15,7	5,4	13,8	5,0
Оборона	4,7	1,9	4,9	1,6	3,7	1,2	3,4	1,2	7,1	2,5	7,7	2,8
Громадський порядок, безпека та судова влада	5,3	1,5	7,8	2,5	7,9	2,7	8,9	3,1	10,3	3,7
Економічна діяльність	31,6	13,1	15,5	5,3	14,7	4,6	11,3	3,8	9,5	3,3	13,9	5,1
Охорона навколишнього природного середовища	0,4	0,1	0,9	0,3	0,9	0,3	0,7	0,2	0,7	0,2
Житлово-комунальне господарство	0,9	...	2,0	0,5	2,8	0,9	2,5	0,9	2,6	0,9	2,3	0,8
Охорона здоров'я	10,0	4,1	11,1	3,6	11,4	3,6	11,7	4,0	9,8	3,4	10,2	3,7
Духовний та фізичний розвиток	1,8	0,7	2,1	0,7	2,6	0,8	2,8	0,9	2,3	0,8	2,2	0,8
Освіта	12,8	5,2	16,0	5,1	20,1	6,4	20,5	7,0	17,1	5,9	16,6	6,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	20,5	8,0	16,0	5,1	25,1	8,0	26,7	9,1	26,4	9,2	22,6	8,2

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України

їни, відповідно, структура фінансування суспільних благ недосконала та потребує коригувань. Так, видатки на житлово-комунальне господарство незначні, проте мають тенденцію до зростання, але попри це тарифи на комунальні послуги не відповідають якості послуг, особливо в останні роки. На фінансування соціального захисту та соціального забезпечення витрачається найбільша частка видатків зведеного бюджету, яка останнім часом зменшується з року в рік. Недостатнім є обсяг видатків на економічну діяльність, яка здатна давати поштовх розвитку економіки держави. Зменшено видатки на фінансування освіти та охорони здоров'я в Україні. За рахунок цих бюджетних ресурсів збільшено фінансування загальнодержавних функцій державою, фінансування громадського порядку, безпеки та судової влади.

Недосконалість фіскальної політики, необґрунтованість фінансування певних сфер, недостатній контроль над здійсненням бюджетних програм, їх неефективність та багато інших проблем зумовлюють нераціональне використання коштів бюджетів України.

Отже, для встановлення стабільності в економічній сфері держави потрібно стримувати зростання питомої

ваги видатків зведеного бюджету відносно ВВП. Це зменшить податкове навантаження на населення та підприємництво, зменшить дефіцит державного бюджету України. Під час розподілу видатків потрібно відштовхуватися від величини дохідної частини бюджету для досягнення пропорційності темпів зростання доходів та видатків. Варто звернути увагу й на забезпечення надійного контролю над рухом бюджетних ресурсів. Із метою збільшення ступеню задоволення потреб населення у суспільних благах варто розвивати політичну свідомість та політичну культуру громадян, збільшити рівень фінансової децентралізації у країні. Система видаткової частини зведеного бюджету України, відповідно, структура суспільних благ, потребує певних змін задля досягнення максимального ефекту від їх функціонування.

Розглянуті питання є основою для подальших прикладних розробок, пов'язаних із необхідністю передачі та делегування органам місцевого самоврядування компетенцій щодо надання суспільних благ; для доопрацювання деяких законодавчих норм, що створить передумови для подальшого системного реформування державних фінансів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Алексеев Д.Д. Локальні суспільні блага: сутність та класифікація. *Економічний простір*. 2019. № 143. С. 5–18.
2. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні : монографія. Одеса : Атлант, 2014. 462 с.
3. Горбанев В.С. К вопросу о категориальной оформленности феномена общественных благ. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2016. № 2. С. 18–27.
4. Журавльова Ю.О. Суспільні блага як чинник людського розвитку : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2019. 284 с.
5. Кічурчак М.В. Відтворення суспільних благ в економічній системі України: концептуальні засади теорії та практики : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 494 с.
6. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін : монографія / за ред. А.Ф. Мельник. Тернопіль : Екон. думка, 2009. 528 с.
7. Пилипенко Г.М., Горбаньов В.С. Глобальні блага у структурі благ суспільного призначення. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 2. С. 19–30.

8. Радіонов Ю.Д. Теоретичні основи суспільних благ в економічній системі держави. *Економіка та держава*. 2017. № 2. С. 22–27.
9. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України : монографія / І.С. Волохова та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І.С. Волохової. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2021. 395 с.
10. Тулай О.І. Державні фінанси і суспільні блага: погляд у контексті сталого людського розвитку. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 6–2(12). С. 103–108.

References:

1. Alyeksyeyenko D.D. (2019) Lokalni suspilni blaga: sutnist ta klasifikaciya. *Ekonomichnij prostir*, no. 143, pp. 5–18.
2. Volohova I.S. (2014) Miscevi finansi ta perspektivi pogliblennya finansovoyi decentralizaciyi v Ukraini: monografiya. Odesa: Atlant, 462 p.
3. Gorbanev V.S. (2016) K voprosu o kategorialnoj oformlennosti fenomena obshestvennyh blag. *Ekonomichnij visnik Nacionalnogo girnichogo universitetu*, no. 2, pp. 18–27.
4. Zhuravlova Yu.O. (2019) Suspilni blaga yak chinnik lyudskogo rozvitku: monografiya. Harkiv: vidavnicтво Ivanchenka I.S., 284 p.
5. Kichurchak M.V. (2016) Vidtvorennya suspilnih blag v ekonomichnij sistemі Ukraini: konceptualni zasady teorii ta praktiki: monografiya. Lviv: Vidav. centr LNU imeni Ivana Franka, 494 p.
6. Modernizaciya suspilnogo sektoru ekonomiki v umovah globalnih zmin: monografiya (2009) / za red. A.F. Melnik. Ternopil: Ekon. dumka TNEU, 528 p.
7. Pilipenko G.M., Gorbanov V.S. (2018) Globalni blaga u strukturi blag suspilnogo priznachennya. *Visnik socialno-ekonomichnih doslidzhen*, no. 2, pp. 19–30.
8. Radionov Yu.D. (2017) Teoretichni osnovi suspilnih blag v ekonomichnij sistemі derzhavi. *Ekonomika ta derzhava*, no. 2, pp. 22–27.
9. Suchasnij stan, problemi ta perspektivi rozvitku finansovoyi sistemі Ukraini: monografiya (2021) / Volohova I.S., Homutenko A.V. ta in.; za red. d-ra ekon. nauk I.S. Volohovoyi. Kharkiv: Vidavnicтво Ivanchenka I.S., 395 p.
10. Tulaj O.I. (2017) Derzhavni finansi i suspilni blaga: poglyad u konteksti stalogo lyudskogo rozvitku. *Ekonomichnij visnik Zaporizkoyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi* / red. O.V. Kovalenko. Zaporizhzhya, vol. 6-2(12), pp. 103–108.